

DOI 10.51558/2490-3647.2026.11.1.743

UDK 371.5

Primljeno: 04. 03. 2026.

Pregledni rad
Review paper

Mirza Jahić

PRILOG UNAPREĐENJU PEDAGOŠKE PRAKSE: ODGOJNE METODE U DODATNOM I INTENZIVNOM ODGOJNOM RADU

Ovaj rad razmatra teorijske i praktične aspekte odgojnih metoda u kontekstu provođenja dodatnog i intenzivnog odgojnog postupka u školama. Glavni fokus usmjeren je na normativne promjene uvedene pravilnicima o kućnom redu u osnovnim i srednjim školama Tuzlanskog kantona iz 2023. godine, kojima je formalizirana diferencijacija odgojnog postupanja prema učenicima. U radu se koriste metode teorijske analize pedagoške literature i analize relevantnih normativnih dokumenata, s ciljem razmatranja pedagoških implikacija primjene različitih odgojnih metoda i sredstava u okviru dodatnog i intenzivnog odgojnog postupka. Rezultati analize ukazuju da diferencijacija odgojnog rada omogućava efektivniji odgojni rad, jasnije strukturiranje odgojnog djelovanja, veću individualizaciju i pedagošku utemeljenost odgojnog djelovanja. Također, naglašava se značaj razvijanja partnerstva i saradničkog odgojnog djelovanja porodice, škole i drugih faktora iz društvene sredine. Kao posebno važan rezultat ističe se uvođenje jedinstvene pedagoške evidencije, što doprinosi sistematičnosti, transparentnosti i profesionalizaciji odgojnog rada u školama. U konačnici, diferencijacija odgojnog rada na dodatni i intenzivni odgojni postupak može se smatrati pedagoški opravdanim i metodički održivim konceptom odgojnog rada u školi, naročito kroz dodatno ulaganje napora u osposobljavanje pedagoški kompetentnih nastavnika i roditelja.

Ključne riječi: odgojne metode; odgojni postupci; dodatni odgojni rad; intenzivni odgojni rad

1. UVOD

Odgojno-obrazovne ustanove u posljednjih nekoliko godina suočavaju se sa veoma složenim izazovima poput nasilja, delikvencije, pedagoške zanemarenosti, pedagoškog prezaštićivanja i slično. Ovakvi događaji pozivaju nas da se zapitamo koliko je naše odgojno djelovanje zaista pedagoški utemeljeno? Da li smo u radu s djecom odstupili od odgojnih metoda i postupaka? Koliko pažnje posvećujemo odgojnom radu sa djecom? Tragični događaji u školama u Bosni i Hercegovini i zemljama okruženja, vršnjačko nasilje, odsustvo discipline, odgovornosti i vrijednosti u odgoju samo još dodatno naglašavaju značaj ovakvih pitanja. Kako bismo izbjegli antipedagogijsko djelovanje koje bježi od ljudske prirode, odgovore na ovakva pitanja ne možemo tražiti izvan odgoja i obrazovanja (Slatina 2023). Potrebno je djelovati na svrhovit način koji podrazumijeva uspješno provođenje odgojnih aktivnosti. Time se, smatraju Sobeck i Megan (2020), smanjuje mogućnost nepoštivanja normi i pojava neprihvatljivih ponašanja. Zato je važno vratiti se i podsjetiti na temeljne pedagoške principe, odgojne metode i sredstva, kako bi se počeo uvoditi red u, nerijetko, improvizacijsku pedagošku praksu. Ovaj put to valja učiniti kroz novi formalni okvir koji je Ministarstvo obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona uspostavilo 2023. godine, a u kome se kroz podzakonske akte nastoji razviti pristup rješavanja problema neprihvatljivog ponašanja učenika diferencijacijom odgojnog rada. U pravilnicima o kućnom redu za osnovne i srednje škole po prvi put se jasno definiše da škola planira, provodi i evidentira *dodatni* odgojni postupak za učinjene lakše povrede discipline, te *intenzivni* odgojni postupak za učinjene teže povrede discipline. Ovako diferenciran odgojni rad implicira potrebu da primjena odgojnih metoda i postupaka bude vidljivija i sistematičnija, te potiče nastavnika na promišljanje o načinima efikasnijeg odgojnog rada u školama, kao i uspostavljanje saradničkih odnosa sa različitim odgojnim faktorima.

2. ODGOJNI RAD U KONTEKSTU PREVENCIJE NEPRIHVATLJIVOG PONAŠANJA UČENIKA

Činjenica da je škola mjesto susreta djece, nastavnika, pedagoga, roditelja, institucija i drugih različitih društvenih činilaca govori o postojanju i važnosti brojnih pedagoških odnosa. Značajan broj njih, prema Bognaru (1999), da bi se smatrali odgojem, moraju biti u funkciji poticanja rasta i razvoja ličnosti. Ukoliko razvoj djeteta dominantno posmatramo kroz njegovo ponašanje, tada se odgojni rad treba

temeljiti na strategijama razvoja pozitivnog ponašanja. Poželjna, odnosno prihvatljiva ponašanja potrebno je poticati, a ona nepoželjna i neprihvatljiva prevenirati i sprečavati. U tom kontekstu Bašić (2009) navodi postojanje više različitih preventivnih programa čiji je cilj smanjenje učestalosti neprihvatljivih oblika ponašanja, a koji su fokusirani na akademski neuspjeh, rane probleme u ponašanju, udaljšavanje od porodice, nisku povezanost sa školom, agresivna ponašanja itd. Na primarnom nivou, odgojne aktivnosti su usmjerene prema svim učenicima u školi. To je nivo opće podrške nastavnika, pedagoga, roditelja i drugih odgojnih faktora koji se provodi kroz različite forme poučavanja sa svim učenicima. Međutim, kada se na osnovu praćenja i međusobne interakcije odgojnih faktora prepoznaju indikatori koji ukazuju da postoji opasnost da pojedinci, ili grupe učenika učine, ili ponavljaju određene oblike neprihvatljivog ponašanja, tada se odgojni rad konkretizira. On više nije generalan, nego je usmjeren ka specifičnim učeničkim grupama i pojedincima. Horner i Sugai (2015) ističu da se tada odgojne aktivnosti intenziviraju i usmjeravaju prema učenicima sa učestalim problemima u ponašanju. Nastavnici, pedagogi i roditelji, u ovom slučaju, razvijaju adekvatne pedagoške aktivnosti kojima je cilj zaustavljanje neprihvatljivog ponašanja u početnim koracima njihovog nastajanja i predstavljaju sekundarni nivo prevencije. Na kraju odgojnog kontinuuma, kada se neprihvatljiva ponašanja, a naročito ponašanja nasilničkog ponašanja zaista i dogode, odgojni rad zahtijeva fokusiranje na izrazito nepoželjno ponašanje učenika. Horner i Sugai (ibid.) ističu da je na ovom, tercijalnom nivou prevencije potrebno djelovati kroz individualiziranu procjenu, zatim ističu značaj izrade individualiziranog plana podrške, te upravljanje i njegovu realizaciju.

Dok odgojni rad sa učenicima na časovima odjeljenske zajednice, promovisanje pozitivnih vrijednosti prilikom obilježavanja različitih značajnih datuma, aktivnosti na razvoju sigurne školske kulture i slično predstavljaju aktivnosti primarnog nivoa prevencije, konkretni činovi neprihvatljivog ponašanja zahtijevaju rad na sekundarnom ili tercijalnom nivou. U ovakvim slučajevima odgojni rad se umjereno ili značajno individualizira, te je neophodno razvijati specifične pedagoške pristupe i postupke kojim će se dodatno i intenzivnije odgojno djelovati. U tom kontekstu Ministarstvo obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona je uvelo formalnu obavezu provođenja dodatnog i intenzivnog odgojnog postupka kao okvir za individualizaciju odgojnog rada, pedagoško planiranje i provođenje, te evaluiranje odgojnog rada.

Efikanas pedagoški rad polazi od identifikacije i diferencijacije neprihvatljivog ponašanja učenika. Neprihvatljiva ponašanja razlikuju se po stepenu težine, štetnosti i opasnosti po dijete koje ga čini, kao i po drugu djecu i odrasle. U članovima 6 i 8

Pravilnika o disciplinskoj odgovornosti učenika u osnovnoj školi ("Službene novine TK", broj: 18/23) i Pravilnika o disciplinskoj odgovornosti učenika u srednjoj školi ("Službene novine TK", broj: 4/24) izvršena je diferencijacija većeg broja neprihvatljivih ponašanja u kategorije lakših i težih povreda discipline. Prikazana je u Tabeli 1.

Tabela 1: Lakše i teže povrede discipline

Lakše povrede discipline:	Teže povrede discipline:
a) neopravdano izostajanje sa nastave i drugih oblika odgojno-obrazovnog rada; b) ometanje odgojno-obrazovnog rada; c) neprimjereno ponašanje prema drugim učenicima, nastavnicima, stručnim suradnicima i drugim uposlenim u školi; d) neprimjereno odijevanje; e) nepoštivanje odluka nadležnih organa i tijela škole; f) neinformiranje roditelja/staratelja o rezultatima učenja i vladanja; g) nenamjerno oštećenje školske imovine; h) oštećenje ili uništenje osobnih stvari i pribora učenika i uposlenika škole; i) izbjegavanje učešća u školskim manifestacijama i drugim planiranim aktivnostima škole; j) uporaba mobilnog telefona ili drugih elektroničkih uređaja u tijeku nastave bez odobrenja nastavnika; k) neumjesno dobacivanje sa seksualnom porukom, psovanje, lascivni komentari, širenje priča, etiketiranje, seksualno nedvosmislena gestikulacija.	a) prepravka podataka u svjedodžbi, diplomi ili drugim javnim ispravama; b) vršnjačko nasilničko ponašanje; c) davanje ili uporaba alkohola i narkotičkih sredstava u školi ili u školskom dvorištu, kao i podstrekavanje na njihovu uporabu; d) nasilničko ponašanje i omalovažavanje nastavnika i ostalih uposlenika škole; e) posjedovanje oružja; f) izražavanje nacionalne i vjerske netrpeljivosti; g) neopravdano izostajanje sa nastave i drugih oblika obrazovno-odgojnog rada 30 i više časova u tijeku školske godine; h) zloupotreba mobilnog telefona i drugih elektronskih uređaja u toku nastavnog procesa; i) namjerno oštećenje ili uništenje školske imovine; j) lažne dojave o podmetnutim eksplozivnim sredstvima u prostoru škole; k) prepravka ili dopisivanje podataka u evidenciju koju vodi škola; l) političko organizovanje i djelovanje u školi; m) krađa školske i učeničke imovine.

Za navedene povrede discipline predviđene su adekvatne odgojno-disciplinske mjere, ali i provođenje odgojnih radnji kroz dodatni i intenzivni odgojni postupak. Postupanje škole ne okončava samo na izricanju disciplinskih mjera, nego se škola obavezuje da primjenjuje različite pedagoške tretmane kojima će se pokušati ponašanje učenika usmjeriti u društveno prihvatljivom pravcu.

2.1. Potreba za diferencijacijom odgojnog rada

Svakodnevna životna iskustva kontinuirano ukazuju na značaj odgojnog rada sa djecom. Savremena društvena kretanja i izazovi sa kojima se suočavaju roditelji i prosvjetni radnici svjedoče o složenosti i slojevitosti odgojnog djelovanja. U odgoj se polažu velike nade i očekivanja, naročito u kontekstu izgradnje društveno prihvatljivih i poželjnih osobina ličnosti. Međutim, iako je moć odgoja sve više prepoznata kao važan društveni temelj, odgojnu efikasnost je nemoguće ostvariti ako odgoj poimamo kao jednostavan i lako izvodljiv proces. Nastojanja da se brojni odgojni izazovi rješavaju na unificiran i lako izvodljiv način rad sa djecom nerijetko vode u pedagoško improviziranje, zaobilazeći adekvatnu primjenu odgojnih metoda, postupaka i strategija. Takve tendencije Vlahović i sar. (1996) nazivaju ametodizmom i ističu da savremeni život zahtijeva raznovrsnije metode, postupke i sredstva odgajanja. Pedagoške metode objedinjuju sve postupke kojima je cilj razvoj i oblikovanje ličnosti djeteta, što zahtijeva stvaralačko ponašanje nastavnika u skladu sa specifičnostima pedagoške situacije. Stoga treba poticati nastavnike da, kako to zaključuju Matijević i sar. (2016), kritički vrednuju, odaberu ili razviju nove i originalne metodičke strategije i scenarije odgoja, uz koje će svaki učenik zadovoljiti vlastite potrebe i ostvariti vlastite razvojne mogućnosti.

Uzimajući u obzir da je ponašanje djece u značajnoj mjeri uslovljeno individualnim karakteristikama ličnosti, u školama se često susrećemo sa širokom lepezom različitih vidova neprihvatljivog ponašanja. Uobičajena podjela problema u ponašanju odnosi se na eksternalizirana ponašanja poput nametljivosti, prkosa, neposlušnosti, suprotstavljanja, hiperaktivnosti, bježanja, agresivnosti. Međutim, neprihvatljiva ponašanja mogu se diferencirati u kontinuumu od onih manje težine, opasnosti i štetnosti do ponašanja koja su definirana i podložna sankcijama kroz propise, a koje često prate teže posljedice i potrebe za posebnim tretmanom (Oller-Trbović i sar. 2011, prema Bukvić 2020). I Kulinna i sar. (2006) ponašanja diferenciraju na više nivoa, od lakših, težih do naročito teških. Stoga, u nastojanju razvijanja efikasnih odgojnih postupaka kao važan kriterij nameće se potreba odabira

adekvatnih odgojnih metoda i postupaka s obzirom na vrstu neprihvatljivog ponašanja i posljedice koje prouzrokuje. U tom kontekstu Ministarstvo obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona je Članom 11. Pravilnika o kućnom redu u osnovnoj školi (broj: 10/1-02-023214-1/23 od 3.10.2023.godine) i Pravilnika o kućnom redu u srednjoj školi (broj: 10/1-02-023214-3/23 od 9.10.2023.godine) uvelo obavezu provođenja dodatnog i intenzivnog odgojnog postupka nakon izricanja pedagoške mjere za lakšu, ili težu povredu discipline. Sa aspekta metodike odgojnog rada dodatni i intenzivni odgojni rad mogu predstavljati samo diferencirani okvir za organizaciju uspješnog odgojnog rada u skladu sa stepenom težine neprihvatljivih oblika ponašanja učenika, dok će poštovanje principa pedagoškog rada, te odabir i provođenje metoda i sredstava odgajanja zahtijevati visoko razvijene pedagoške kompetencije razrednika i stručnih saradnika.

Dodatni odgojni postupak se odnosi na pedagoški rad sa učenicima koji manifestiraju lakše oblike neprihvatljivog ponašanja, a ostvaruje se kroz usmjeravanje učenika ka željenim odgojnim ishodima. Prema prethodno navedenim pravilnicima o kućnom redu program dodatnog odgojnog postupka donosi razrednik, u konsultacijama sa pedagogom i uz obavezno obavješćavanje i uključivanje roditelja učenika. Matijević i sar. (2016) ističu da ne postoji najbolja metoda, te da na pedagoškoj sceni vlada pedagoški pluralizam u kojem uspješnost odgojnog rada značajno ovisi od kompetencija nastavnika da odabere najprikladnije metode i izradi adekvatne odgojne scenarije. U tom kontekstu Ozben (2010) navodi da se odgajanje izvodi putem kontakta očima, usmene upute, usmjeravanja i slično. Sun (2015) predlaže sedam odgojnih strategija među kojima su diskretno opominjanje, pokazivanje brige za učenika, razgovor nakon časa. Kulinna (2007) pored navedenih sredstava ističe i uticaj vršnjaka, dok Glock i Kleen (2022) predlažu da se za blaže intervencije koriste odgojna sredstva poput neverbalne komunikacije, razgovora, upućivanja na razredna pravila i slično. Za odabir metoda djelovanja važno je imati u vidu i principe svrsishodnosti, individualnosti i primjerenosti, pa je za dodatni odgojni postupak primjereno koristiti metode kojim ćemo kod učenika najprije stvoriti svijest i uvjerenja o prihvatljivom i neprihvatljivom ponašanju.

S druge strane, intenzivni odgojni postupak se odnosi na rad sa učenicima koji manifestiraju ponašanja sa izrazito štetnim posljedicama prema sebi, drugima i okolini. To su ponašanja koja pripadaju težim povredama discipline za koje Glock i Kleen (2022) predlažu strožije pedagoške intervencije. Među strožija sredstva odgajanja Sun (2015) ubraja kažnjavanje, nagrađivanje, upućivanje stručnom saradniku ili direktoru. Kulinna (2007) pak ističe važnost zapošljavanja učenika od-

ređenim aktivnostima, ali i kažnjavanje i udaljavanje s nastave. Ovakva odgojna sredstva Vukasović (1999) svrstava u sredstva sprečavanja, te poštujući princip postupnosti ističe da ih u odgojnom radu treba primjenjivati tek nakon što se primijene sredstva usmjeravanja i poticanja.

2.2. Odgojne metode i sredstva u dodatnom i intenzivnom odgojnom postupku

Planiranje i osmišljavanje odgojnog rada počinje jasnim određivanjem cilja, metoda i izradom odgojnih strategija. S obzirom na to da je Članom 11, stav 1, Pravilnika o kućnom redu u osnovnoj školi (broj: 10/1-02-023214-1/23 od 3.10.2023. godine) i Pravilnika o kućnom redu u srednjoj školi (broj: 10/1-02-023214-3/23 od 3.10.2023. godine) propisano provođenje dodatnog odgojnog postupka za učenike koji počinu lakše povrede discipline, važno je odabrati adekvatne odgojne metode i sredstva kojim će se poticati samoregulacija i odgovorno ponašanje kod učenika. U tom kontekstu Poljak i Vidić (2023) ističu da se većina osnovnoškolskih učitelja svakodnevno suočava sa lakšim i težim oblicima neprihvatljivog ponašanja, te da u njihovom rješavanju radije koriste pozitivne strategije, dok kazne koriste rijetko ili nikad. Ninčević (2011) prednost daje metodama koje na dijete djeluju preventivno, pa tek onda represivno. Slično razmišlja i Delale (2009) i ističe da se neprimjerena ponašanja najprije trebaju regulirati poučavanjem, objašnjavanjem i drugim sličnim sredstvima odgajanja. Vukasović (1999) smatra da je najprije potrebno koristiti metode poput poučavanja i uvjeravanja, pa tek na kraju sprečavanja. Na ovakav način se ostvaruje postupnost u odgojnom radu i dodatni odgojni rad treba zasnovati na metodama poučavanja i uvjeravanja.

Poučavanje je odgojna metoda putem koje se kod djece stvaraju bazične racionalne, moralne i životne predodžbe (Vukasović 1999). Vlahović i sar. (1996) ističu da je cilj upotrebe ove metode sticanje znanja i osnovnih predodžbi. Najčešće se primjenjuje u porodičnom odgoju, iako je jako korisna i u školskom okruženju. Za ovu metodu Vukasović (1999) karakteristična je živa riječ kao sredstvo odgajanja. U odgojnom radu ova se metoda najčešće provodi na tri načina i to putem objašnjavanja, savjetovanja i razgovora. Iako važna i korisna, metoda poučavanja ipak je često nedovoljna da bi se samo objašnjavanjem, savjetom i razgovorom moglo značajnije djelovati na ponašanje učenika.

U odgojnom radu potrebno je da djecu u ono što smo ih poučili dodatnim postupcima i uvjerimo. U takvim situacijama koristimo se metodom uvjeravanja. Vu-

kasović (1999) ističe da uvjeravanje predstavlja odgojnu metodu koja se zasniva ne samo na racionalnom prihvatanju, nego i vrijednosnom poistovjećivanju djeteta sa ponašanjem koje se od njega očekuje. U mnogim slučajevima potrebno je poticati i emotivnu povezanost djeteta sa onim što se od njega očekuje. Time se traži put do srca. Na tom putu ova metoda se koristi živom riječi, emocionalno obojenim iskazima, snagom umjetničke riječi, izražajnim čitanjem, dramatizacijom, prikladnim primjerima i ljudski toplim i vrijednosno angažiranim interpretacijama.

Vlahović i sar. (1996) metode ubjeđivanja i uvjeravanja ne razdvajaju. One se međusobno nadopunjuju. Znanja, činjenice, ljudske i društvene vrijednosti nije dovoljno samo usvojiti. Učenici ih trebaju internalizirati kako bi postale dio svijesti, vjerovanja i motiva praktičnog postupanja. Uvjeravanje je moguće primijeniti u raznim situacijama. Vukasović (1999) ističe se djeca mogu uvjeravati kroz pozitivnu i emocionalno ekspresioniranu interpretaciju realnih životnih situacija, pričanjem ili čitanjem bajki, priča, sadržaja iz filmova, TV emisija, časopisa, zbivanja itd, a kao odgojna sredstva usmjeravanja navodi stvaranja ideala, pružanje primjera u ponašanju i kulturnu razonodu (upoznavanje različitih karaktera i poistovjećivanje s njima kroz praćenje kulturnih sadržaja i djelovanje u oblasti dramskog, jezičkog, muzičkog izražavanja). Vlahović i sar. (1996) navode nešto raznovrsniju listu sredstava uvjeravanja, pa pored navedenih pažnju skreću na odgoj u skladu sa sistemom vrijednosti, društvenih običaja, navika i obreda, te situaciono odgojno djelovanje.

Provođenje intenzivnog odgojnog postupka propisano je Članom 11, stav 6 Pravilnika o kućnom redu u osnovnoj školi (broj: 10/1-02-023214-1/23 od 3.10.2023. godine) i Pravilnika o kućnom redu u srednjoj školi (broj: 10/1-02-023214-3/23 od 3.10.2023.godine). Ovaj odgojni postupak podrazumijeva osmišljavanje i primjenu strategije individualno fokusiranog i pojačanog odgojnog djelovanja za učenike koji čine teže povrede discipline i čija ponašanja mogu proizvesti negativne i izrazito štetne posljedice. Ovakva ponašanja su takvog karaktera i intenziteta da je često potrebno navikavati učenike na potpuno nove obrasce ponašanja ili pak u najtežim slučajevima sprečavati njihovu pojavu i ponavljanje. U tom kontekstu, u intenzivnom odgojnom postupku bi, pored metoda poučavanja i uvjeravanja, posebnu pažnju trebalo posvetiti metodama navikavanja i sprečavanja.

Navikavanje u odgojnom radu predstavlja veoma korisnu metodu u situacijama kada je potrebno stvoriti poželjne navike kod učenika. Najčešće se primjenjuje s ciljem da djeca razviju higijenske, kulturne, radne i druge navike. U školskom kontekstu korisna je u situacijama kada je učenike potrebno podučiti pravilima rada u odjeljenju, pravilima rada u grupi, pravilima ponašanja u školi, u organizaciji

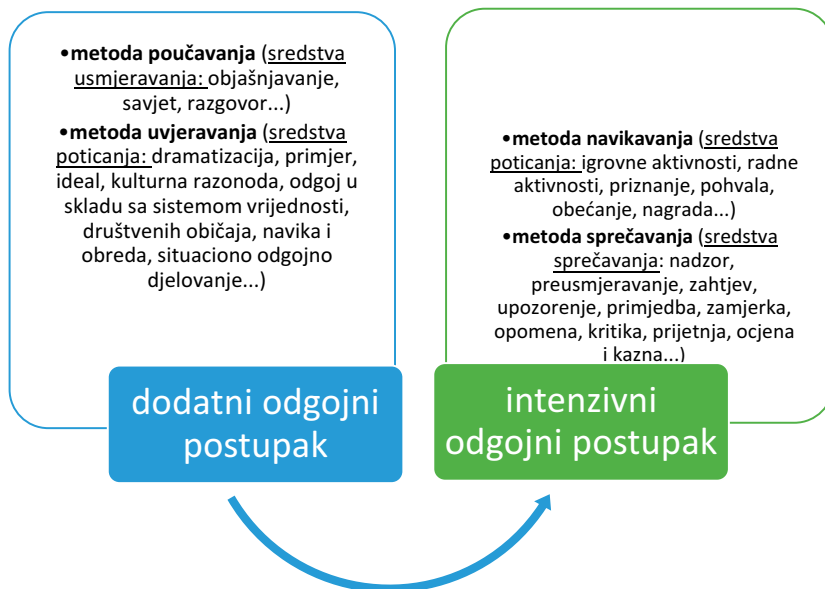
procesa učenja, organizaciji slobodnog vremena i slično. Vukasović (1999) ističe da se navikavanje učenika na pozitivne obrasce ponašanja provodi vježbanjem kroz pozitivne postupke i vježbanjem kroz radne aktivnosti. Osim navedenog, učenici se mogu poticati i dodjeljivanjem priznanja, pohvala, obećanja i nagrada.

U slučajevima najtežih oblika neprihvatljivog ponašanja, uz konstruktivno korištenje do sada opisanih metoda, nerijetko se kao jedino djelotvorno sredstvo nameće onemogućavanje djeteta da učini određeno štetno ponašanje. U odgojnom radu se tada koristimo metodom sprečavanja. Ova metoda podrazumijeva odlučno korištenje postupaka kojima će se izvršiti predusretanje, potiskivanje i uklanjanje negativnih uticaja. Iako ova metoda ima visok stepen djelotvornosti, Vukasović (1999) ističe da ne treba zaboraviti na pedagoški princip pozitivne orijentacije koji traži poticanje, podupiranje i ohrabrivanje odgajnika u pozitivnim oblicima ponašanja. Slično promišljaju i Vlahović i sar. (1996) koji smatraju da prilikom upotrebe metode sprečavanja vaspitač treba stručno i sistematski djelovati na razvoj ličnosti djeteta najprije sredstvima predusretanja, a tek na kraju, u krajnjoj nuždi, sredstvima prisiljavanja i kažnjavanja. Time se izbjegava represivnost i razvija humani karakter primjene ove metode, jer cilj nije osveta ili kazna djeteta, već sprečavanje negativnih formi ponašanja opasnih po samog učenika, kao i osobe u njegovom okruženju.

Za upotrebu metode sprečavanja vrijedi se odlučiti tek kad se na ponašanje djeteta ne može djelovati putem drugih odgojnih metoda. Vukasović (1999) navodi da se metoda sprečavanja ostvaruje provođenjem odgojnih sredstava kao što su skretanje motiva, uvođenje nadzora, jasno izricanje zahtjeva, uvođenje zabrana, izricanje upozorenja i izricanje kazni, a Vlahović i sar. (1996) ističu i sredstva poput primjedbi, zamjerki, opomena, kritika, prijetnji, pa čak i izricanja smanjenja ocjena (vladanje) i kazni.

Na Slici 1. je grafički prikaz prijedloga primjene odgojnih metoda i postupaka u kontekstu provođenja dodatnog i intenzivnog odgojnog rada. Prijedlog je sačinio autor ovog rada na temelju proučavanja tekstova o odgojnim metodama i postupcima (Vlahović i sar. 1996; Vukasović 1999) i obaveze provođenja programa dodatnog i intenzivnog odgojnog rada propisanog Članom 11. Pravilnika o kućnom redu u osnovnoj školi (broj: 10/1-02-023214-1/23 od 3.10.2023. godine) i Pravilnika o kućnom redu u srednjoj školi (broj: 10/1-02-023214-3/23 od 3.10.2023. godine).

Slika 1: Prijedlog diferencijacije odgojnih metoda i sredstava na dodatni i intenzivni odgojni postupak

2.3. Saradnja roditelja, nastavnika, pedagoga i relevantnih društvenih institucija kao ključni faktor uspjeha odgojnog rada

Porodica je kolijevka odgoja. Ona je ključno mjesto čovjekovog podizanja i u tome je do danas ništa nije zamijenilo (Vukasović 1994). To je posebno vidljivo u periodu ranog djetinjstva. Međutim, stupanjem u odnose sa drugim društvenim jedinkama djetetov pojam o sebi i drugima se proširuje i mijenja poprimajući obrise različitih društvenih uticaja na putu sticanja spremnosti za društvene izazove. U nastojanjima roditelja da se dijete pripremi za ovakve izazove, roditelji nisu usamljeni. U značajnom periodu života djeteta škole predstavljaju važan odgojni faktor, pa bi roditelji i škola trebali konstantno uspostavljati saradnju i partnerski djelovati kako bi se stvorile pretpostavke za pozitivan rast i razvoj djeteta. Istraživanja u posljednjih nekoliko desetljeća ističu stalnu potrebu za tijesnom povezanošću i zajedničkim djelovanjem roditelja i škole (Ljubetić 2014). Maglica (2021) ide korak dalje i ističe važnost podrške roditeljima u sticanju znanja o uključenosti u aktivnosti svoje djece, te znanja usmjerenih kvalitetnoj komunikaciji, posebno kad su u pitanju teme vezane uz probleme u ponašanju

Ljubetić (2014) ističe da je uspješna saradnja roditelja i škole odlična prilika za rano prepoznavanje neprimjerenih ponašanja u razvoju djeteta. Osim toga, Bašić (2009) ističe da porodica može pomoći školi u prevenciji poremećaja u ponašanju djece, bez obzira na uzrast. Kada nastavnik dobije pouzdane informacije ili prepozna neprihvatljive oblike ponašanja, neophodno je da u odgojni rad neposredno uključi i roditelje. Dok će se u dodatnom odgojnom postupku saradnja najčešće odvijati na nivou međusobnog informisanja i zajedničkog pedagoškog djelovanja, u intenzivnom odgojnom radu ona je značajno temeljitija, neposrednija i zahtijeva kvalitetnu koordinaciju. U takvim situacijama se posebno ističe uloga školskog pedagoga, koji će svojim pedagoškim umijećima doprinijeti ostvarivanju pedagoških ciljeva u radu sa djetetom. Relja (2009) ističe važnost činjenice da djeca uče oponašanjem, pa je u tom kontekstu uloga ličnosti pedagoga iznimno važna. Pedagog će, pored ličnog primjera, naročit doprinos dati u savjetodavnom radu sa učenikom, nastavnikom i roditeljima, u izradi plana adekvatnih odgojnih postupaka, te eventualnom uključivanju drugih institucija kao što su centar za socijalni rad, centar za mentalno zdravlje, policijski organi, odgojni centar. Uspjeh odgojnog djelovanja moguće je očekivati, smatra Vukasović (1999), tek kada su svi odgojni faktori usklađeni, međusobno se potpomažu i vode ka zajedničkom cilju.

2.4. Završetak dodatnog i intenzivnog odgojnog postupka

Nakon temeljitog planiranja dodatnog ili intenzivnog odgojnog postupka slijedi njegova realizacija. Zbog efikasnijeg praćenja i evaluacije uspješnosti odgojnog postupka uvijek je korisno postaviti primjeren vremenski rok za njegovu realizaciju. Međutim, takva aktivnosti je vrlo često subjektivna pa se često dešava da se zbog različitih okolnosti postavljeni rokovi moraju pomjeriti. Odgojni postupak je opravdano završiti onog momenta kada se realno realiziraju sve programom predviđene aktivnosti. Tokom realizacije dodatnog odgojnog postupka nastavnik će vrednovati realizaciju plana odgojnog djelovanja i ostvarenje postavljenog cilja, te sukladno tome procijeniti najbolji trenutak za donošenje odluke o završetku dodatnog odgojnog djelovanja. U slučaju intenzivnog odgojnog postupka nastavnik i pedagog škole će evaluaciju realizacije plana odgojnog djelovanja izvršiti u saradnji sa svim odgojnim faktorima uključenim u odgojni rad sa učenikom, te zajednički dati prijedlog o njegovom okončanju. Na ovaj način osigurava se cjelovit pedagoški rad sa učenikom u kojem učestvuju svi relevantni pedagoški faktori. Odgojni postupak je okončan uredno popunjenim obrascem predviđenim za evidentiranje aktivnosti koje se provode u dodatnom i intenzivnom odgojnom radu.

2.5. Primjer programa dodatnog odgojnog rada

Opis neprimjerenog ponašanja učenika:

Program dodatnog odgojnog rada donosi se zbog neprimjerenog korištenja mobilnog telefona za vrijeme nastave, čime je učinjena lakša povreda discipline. Cilj odgojnog rada je pozitivno preusmjeravanje neprimjerenog ponašanja učenika nakon što je na času matematike, za vrijeme pismene provjere znanja, bez dozvole nastavnice koristio mobilni telefon. Program ima preventivni karakter i usmjeren je na razvoj odgovornosti, samokontrole i kulture korištenja digitalnih uređaja u školskom okruženju. Realizacija aktivnosti će trajati jedan mjesec, a najkasnije do ostvarivanja postavljenog cilja dodatnog odgojnog rada.

Plan odgojnog djelovanja:

a) Obaveze učenika

- Učenik će uputiti izvinjenje nastavnici zbog ometanja nastavnog procesa.
- Učenik će izraditi referat na temu: „Posljedice zloupotrebe korištenja mobilnih telefona u nastavi“ i u saradnji sa razrednikom prezentirati ga na času odjeljske zajednice.
- Učenik je obavezan poštovati pravilo odlaganja mobilnog telefona tokom nastave u “džepiće” na zidu učionice.
- Učenik će obaviti jedan savjetodavni razgovor sa razrednikom radi refleksije o ponašanju i dogovora o pravilima samokontrole.

b) Obaveze škole

- Razrednik će obaviti savjetodavni razgovor s učenikom, poučiti ga sa svim obavezama koje je dužan sprovesti i pratiti njegovo ponašanje u narednom periodu.
- Nastavnici će pratiti ponašanje učenika i informisati razrednika o eventualnim ponovljenim odstupanjima od pravila ponašanja.
- Škola će kroz odjeljsku zajednicu poučiti učenike o zloupotreba mobilnih telefona u nastavnom procesu.

c) Saradnja sa roditeljem

- Roditelj će biti informisan o izrečenoj pedagoškoj mjeri. Po potrebi, razrednik će obaviti savjetodavni razgovor sa roditeljima s ciljem usklađivanja međusobnih stavova o korištenju mobilnih uređaja u nastavi.

Evaluacija realizacije programa dodatnog odgojnog rada:

Učenik je nakon prvog savjetodavnog razgovora sa razrednicom osvijestio neprihvatljivost upotrebe mobilnog telefona na nastavi bez odobrenja nastavnika.

Tokom izrade referata spoznao je negativne posljedice koje mogu nastupiti, te zauzeo čvrst stav da se ovakvo ponašanje više neće ponavljati. U prethodnih mjesec dana realizovane su sve obaveze koje proizlaze iz plana dodatnog odgojnog rada sa učenikom, te se može donijeti zaključak da je učenik ispravio svoje ponašanje. Ovim su se stekli uslovi da se učeniku izvrši popravljjanje ocjene iz vladanja.

2.6. Primjer programa intenzivnog odgojnog rada

Opis neprimjerenog ponašanja učenika:

Program intenzivnog odgojnog rada donosi se zbog počinjenog fizičkog nasilja. Komisija za utvrđivanje disciplinske odgovornosti utvrdila je da je učenik fizički odgurnuo drugaricu iz razreda za vrijeme velikog odmora, prilikom čega je učenica pala na pod. Nakon što je uvidio šta je uradio, učenik se pokušao izviniti drugarici. Cilj odgojnog rada je potiskivanje nasilničkog ponašanja kod učenika i sprečavanje njegovog ponavljanja. Realizacija aktivnosti će trajati dva mjeseca, a najkasnije do ostvarivanja postavljenog cilja intenzivnog odgojnog rada.

Plan intenzivnog odgojnog rada:

a) Obaveze učenika

- Učenik je dužan da, uz podršku razrednice i pedagoga škole, uputi izvinjenje učenici zbog nasilničkog ponašanja.
- Učenik će biti upoznat s obavezom poštivanja kućnog reda i pravila ponašanja u školi, te disciplinskim mjerama koje će biti preduzete.
- Učenik je obavezan da sačini pisani osvrt o vlastitom ponašanju, s naglaskom na uzroke, posljedice i načine samokontrole i sprečavanja sličnih ponašanja.
- Učenik je dužan da učestvuje u savjetodavnom radu sa razrednicom (kontinuirano) i pedagogom škole (najmanje jednom u 15 dana).
- Učenik će tokom kampanje “Mart, mjesec borbe protiv svih oblika nasilja” učestvovati u sportskim aktivnostima promovirajući fair play i nenasilno ponašanje.
- Učenik će biti upozoren da svako naredno povređivanje odredbi pravilnika o kućnom redu škole ili nepoštivanje programa intenzivnog odgojnog rada podrazumijeva izricanje najtežih odgojno-disciplinskih mjera.

b) Obaveze škole

- Razrednik i pedagog škole dužni su zahtijevati od učenika da se ovakvo ponašanje više nikada ne ponovi, te da prate i učestvuju u realizaciji odgojnog

postupka i redovno međusobno koordiniraju aktivnosti.

- Škola će učenika uključiti u odgovarajuće školske aktivnosti (obilježavanje Međunarodnog dana rozih majica, provođene kampanje protiv nasilja itd.) radi jačanja prihvatljivih oblika ponašanja.
 - Učeniku se preporučuje uključivanje u stručnu psihološku podršku, s ciljem razvijanja samokontrole i nenasilnih oblika reagovanja.
 - Učeniku će se izreći odgojno-disciplinska mjera „ukor direktora“
- c) Saradnja s roditeljem i drugim odgojnim faktorima
- Roditelji učenika učestvuju u realizaciji odgojnog grada kroz redovne informativno-savjetodavne razgovore sa razrednicom, najmanje jednom u 15 dana.
 - Škola će, po potrebi i u skladu s propisima, ostvariti saradnju s drugim relevantnim institucijama i subjektima radi potpune realizacije cilja odgojnog rada i zaštite odgojno-obrazovnog interesa učenika.

Evaluacija realizacije programa intenzivnog odgojnog rada:

U posljednja dva mjeseca implementiran je intenzivni odgojni rad sa učenikom tokom kojeg su redovno izvršavane sve planom predviđene obaveze. Razrednik, pedagog i roditelji su imali intenzivnu saradnju, partnerski djelovali i pozitivno uticali na ponašanje učenika. Učenik je dosljedno radio na samokontroli vlastitog ponašanja, te konstruktivno učestvovao u promociji fair-play ponašanja na sportskim takmičenjima u martu mjesecu. Ozbiljno je shvatio sva upozorenja, te u periodu provođenja programa nije počinio nijedan disciplinski prekršaj. S obzirom na to da su se odnosi između učenika i učenice nad kojom je izvršen fizički napad popravili, može se zaključiti da je program intenzivnog odgojnog rada uspješno okončan, te da se učeniku može izvršiti popravljajanje ocjene iz vladanja za jedan stepen.

3. ZAKLJUČAK

Ovaj rad nastojao je ponuditi stručni doprinos razumijevanju i unapređenju odgojne prakse u osnovnim i srednjim školama Tuzlanskog kantona kroz analizu dodatnog i intenzivnog odgojnog rada u okviru novog normativnog okvira iz 2023. godine. Potencijalna vrijednost rada ogleda se u sistematizaciji i pedagoškoj interpretaciji diferenciranog pristupa odgojnom djelovanju, čime se dodatno afirmira uloga škole kao prostora svjesnog i planskog oblikovanja ponašanja učenika. Uvođenje evidencije

odgojnih aktivnosti predstavlja se kao važan korak ka profesionalizaciji i većoj odgovornosti u odgojnom radu.

Pedagoške i praktične implikacije rada upućuju na potrebu dosljedne primjene diferenciranih odgojnih postupaka zasnovanih na prirodi i težini neprihvatljivog ponašanja učenika, uz naglašenu važnost individualiziranog pristupa. Nadalje, u radu se ukazuje na nužnost kontinuiranog jačanja pedagoških kompetencija nastavnika i stručnih saradnika, posebno u području planiranja i provođenja odgojnih metoda i sredstava. Također, ističe se značaj razvijanja partnerskih odnosa između škole i porodice, kao i unapređenja međuinstitucionalne saradnje u okviru intenzivnog odgojnog rada.

U cjelini, potvrđeno je da diferencirani odgojni pristup predstavlja održiv i pedagoški utemeljen model djelovanja koji može doprinijeti smanjenju neprihvatljivih oblika ponašanja i unapređenju ukupne kvalitete odgojno-obrazovnog procesa. Za njegovu punu primjenu potrebno je osigurati dodatnu sistemsku i institucionalnu podršku, razvoj pedagoških kompetencija nastavnika i stručnih saradnika te dosljednu primjenu normativnih rješenja u pedagoškoj praksi.

LITERATURA

1. Bašić, Josipa (2009), *Teorije prevencije – prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*, Školska knjiga, Zagreb
2. Bognar, Ladislav (1999), *Metodika odgoja*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pedagoški fakultet, Osijek
3. Bukvić, Zlatko (2020), "Odgojno-obrazovna podrška učenicima s problemima u ponašanju u osnovnoj školi", *Croatian Journal of Education*, 22(2), 425-450.
4. Delale, Eva Anđela, Ljiljana Muslić, Kristina Drpić (2012), "Povezanost postupka kažnjavanja i alternativa kažnjavanju kod doživljaja blažih i izrazito neprimjerenih ponašanja djeteta", *Ljetopis socijalnog rada*, 19(2), 317-344.
5. Glock, Sabine, Hannah Kleen (2022), "A look into preservice teachers' responses to students' misbehavior: What roles do students' gender and socioeconomic status play?", *Studies In Educational Evaluation*, 75(5), 101207.
6. Horner, H. Robert, Georgy Sugai (2015), "School-wide PBIS: An Example of Applied Behavior Analysis Implemented at a Scale of Social Importance", *Behav Anal Pract*, 8, 80–85.
7. Kulinna, Pamela, Hodges, Donneta J. Cothran, Rey Regualos (2006), "Teachers' Reports of Students' Misbehavior in Physical Education", *Research*

- Quarterly for Exercise and Sport*, 77, 32-40.
8. Kulinna, Hodges, Pamela (2007), "Teachers' attributions and strategies for student misbehavior", *Journal of Classroom Interaction*, 42(2), 21–30
 9. Ljubetić, Maja (2014), *Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno-obrazovne ustanove i zajednice*, Element, Zagreb
 10. Maglica, Toni (2021), "Komunikacija i znanje roditelja o iskustvima svoje djece s problemima u ponašanju – razlike u procjeni roditelja i adolescenata", *Kriminologija i socijalna integracija*, 29(1), 41–65.
 11. Matijević, Milan, Vesna Bilić, Siniša Opić (2016), *Pedagogija za učitelje i nastavnike*, Školska knjiga, Zagreb
 12. Ninčević, Marijan (2011), "Odgojna intervencija u život adolescenata", *Školski vjesnik*, 60, 27-58.
 13. Ozben, Suheda (2010), "Teachers' strategies to cope with student misbehavior", *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 587–594.
 14. Poljak, Kristina, Tomislava Vidić (2023), "Postupci učitelja u suočavanju s neprimjerenim ponašanjem učenika u osnovnoj školi", *ACTA Iardetina*, 20/2, 185-215
 15. Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti učenika u osnovnoj školi, Službene novine TK, broj: 18/23
 16. Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti učenika u srednjoj školi, Službene novine TK, broj: 4/24
 17. Pravilnik o kućnom redu u osnovnoj školi, Službene novine TK, broj: 10/1-02-023214-1/23 od 3.10.2023.
 18. Pravilnik o kućnom redu u srednjoj školi, Službene novine TK, broj: 10/1-02-023214-3/23 od 09.10.2023.
 19. Relja, Jasna (2010), "Odgojni rad stručnoga suradnika pedagoga s učenicima", *Napredak*, 151(2), 254–267..
 20. Royer, David, Kathleen Lynne Lane, Kristin, D. Dunlap, Robin Parks Ennis (2019), "A systematic review of teacher-delivered behavior-specific praise on K–12 student performance", *Remedial and Special Education*, 40(2), 112–128
 21. Slatina, Mujo (2023), *O pedagogiji čovjeka*, Ilum, Bužim
 22. Sobeck, Emily Eyrolles, Megan Reister (2020), "Preventing challenging behavior: 10 behavior management strategies every teacher should know", *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 65(1), 70-78.

23. Sun, Rachel F. C. (2015), "Teachers' experiences of effective strategies for managing classroom misbehavior in Hong Kong", *Teaching and Teacher Education*, 46(1), 94–103.
24. Thompson, Michele Terry, Michelle Marchant, Darlene Anderson, Mary Anne Prater, Gordon Gibb, (2012), "Effects of Tiered Training on General Educators' Use of Specific Praise", *Education & Treatment of Children*, 35(4), 521-546.
25. Vlahović, Boško, Jovan Đorđević, Branko Jovanović, Novak Laketa, Nikola Potkonjak, Nedeljko Trnovac (ur.) (1996), *Opšta pedagogija za studente učiteljskih fakulteta*, Učiteljski fakultet, Beograd
26. Vukasović, Ante (1994), *Obitelj – vrelo i nositeljica života*, Hrvatski katolički zbor „MI“, Zagreb
27. Vukasović, Ante (1999), *Pedagogija*, Hrvatski katolički zbor „MI“, Zagreb

CONTRIBUTION TO THE IMPROVEMENT OF PEDAGOGICAL PRACTICE: EDUCATIONAL METHODS IN ADDITIONAL AND INTENSIVE EDUCATIONAL WORK

Summary:

This paper discusses the theoretical and practical aspects of educational methods in the context of implementing additional and intensive educational procedures in schools. The main focus is on the normative changes introduced by the regulations on house rules in elementary and secondary schools of the Tuzla Canton from 2023, which formalized the differentiation of educational treatment towards students. The paper uses the methods of theoretical analysis of pedagogical literature and analysis of relevant normative documents, with the aim of considering the pedagogical implications of the application of various educational methods and tools within the framework of additional and intensive educational procedures. The results of the analysis indicate that the differentiation of educational work enables more effective educational work, clearer structuring of educational activities, greater individualization and pedagogical foundation of educational activities. Also, the importance of developing partnership and collaborative educational activities of family, school and other factors from the social environment is emphasized. A particularly important result is the introduction of unique pedagogical records, which contributes to the systematicity, transparency and professionalization of educational work in schools. In the end, the differentiation of educational work into additional and intensive educational procedures can be considered a pedagogically justified and methodologically

sustainable concept of educational work in school, especially through additional efforts in training pedagogically competent teachers and parents.

Keywords: educational methods; educational procedures; additional educational work; intensive educational work

Author's address

Adresa autora

Mirza Jahić

JU Srednja medicinska škola Tuzla

mirza_jahic_tz@yahoo.com